

POVIJESNI I ETIČKI ASPEKTI ISTRAŽIVANJA NA LJUDIMA

Etika je filozofska disciplina koja se bavi problematikom morala, moralnim ponašanjem, umijećem življenja

Etika je disciplina o moralu i moralnim načelima (filozofija morala)

Etika je znanost o moralu kao društvenom fenomenu

Moral podrazumijeva sistem normi ili pravila, nepisanih i pisanih, ljudskog ponašanja

Moral je predmet kojim se etika kao nauka bavi

Moral je određena praksa u društvenom životu – normativna dimenzija ljudskog djelovanja

Opća pravila moralnog ponašanja

Subjektivan i individualan moral pojedinca

Bit morala sastoji se u univerzalnom važenju
moralnog pravila!

Zlatno pravilo: »Čini drugima ono što želiš da oni
čine tebi.«

- MORALNOST - psihička funkcija čovjeka
- univerzalna karakteristika ljudske vrste
- sposobnost čovjeka da sam sebi izriče norme kojih se pridržava i sam sebe kažnjava za nepridržavanje tih normi

- MORALNOST uključuje:
  - moralno rasuđivanje
  - moralno ponašanje

- Zaključak:
  - znanje, rezoniranje, osjećaji, akcije i ponašanja formiraju moralnu svijest
  - moralno djelovanje podrazumijeva osviještenost praktične situacije, stvaranje moralne prosudbe i donošenje praktične odluke
  - svijest o moralnosti je savjest
  - moralni zakon je naravni zakon, što znači da ga razum već po svojoj naravi spoznaje

- Medicinska etika:
  - obuhvaća područja nastajanja života, rađanja, zdravlja, bolesti, umiranja, smrti, kakvoće života, istraživanja i pokusa, kao i njihovog pravnog i društvenog normiranja
  - to je znanje, promišljanje i spoznaja o liječničkoj praksi onakvoj kakva bi ona trebala biti u perspektivi ispravnog ponašanja

- Medicinska etika:
  - Utemeljitelj Hipokrat (etička načela Hipokratove zakletve postali su osnova medicinske etike u XIX stoljeću)
  - Naziv: T. Percival. *Medical Ethics*, 1803. (kodeks s 72 medicinsko-etička naputka)

Bioetika je izučavanje etičkih problema uzrokovanih znanstvenim napretkom, naročito u biologiji i medicini

Bioetika je sustavno proučavanje moralnih dimenzija u sklopu znanosti o životu

Bioetika je pluriperspektivno područje u kojem se u interakciji raznorodnih perspektiva stvaraju uporišta i mjerila za orijentiranje u pitanjima koja se odnose na život ili na uvjete i okolnosti njegova očuvanja

- Bioetika:
  - nije proizašla iz filozofske etike; nastala je kao reakcija na moralne nedoumice koje je donio razvoj suvremene medicine (novootvoreno područje razmišljanja i istraživanja)
  - Van Rensselaer Potter: tvorac naziva i začetnik vizije u kojoj je bioetika zamišljena kao most između prirodnih znanosti i humanističkih vrijednosti

- Nastala je 60-ih godina XX st. kao reakcija intelektualnih humanističkih krugova na sve veće probleme nametnute ekspanzijom znanosti unutar medicine, a vezane uz ljudska prava
- Bioetička pitanja postala su konsenzus razmišljanja filozofa, novinara, teologa, politologa, sociologa...
- Poprimila je različita značenja: shvaćanje bioetike kao profesionalne etike u medicini, bioetika i ekologija, bioetika kao ljubav prema životu, globalna bioetika; novo - integrativna bioetika

- ČIMBENICI ETIČKOG ODLUČIVANJA U ZDRAVSTVU
  1. Etičke teorije
  2. Etička načela (principi)
  3. Etička pravila

- Biomedicinska načela / principi

(opće smjernice koje navode da su neke vrste radnji zabranjene, poželjne ili dozvoljene; općenitija od pravila i često služe kao njihov izvor ili temelj)

1. autonomnost (poštivanje želja i sposobnosti donošenja odluka samostojnih osoba)
2. neškodljivost (ne nanašanje zla drugima)
3. dobročinstvo (sprječavanje štete, omogućivanje dobrobiti)
4. pravednost (ravnomjerna i poštena raspodjela)

- Pristupi /načela, principi/ ne daju odgovore na konkretna pitanja (kako postupiti u određenoj situaciji), ali obezbjeđuju koristan okvir za razumijevanje konflikata.
- Kada se moralne vrijednosti sukobe, rezultat može biti etička dilema ili kriza.
- Predložene brojne metode kao pomoć u rješavanju konflikata. Ponekad dobro rješenje dileme i ne postoji, a ponekad etička načela zdravstvene zajednice su suprotstavljena načelima pacijenta, njegove porodice ili šire ne-medicinske zajednice.

- I sama etička načela mogu biti (u praksi i jesu) suprotstavljena :
  - npr. načelo autonomnosti nasuprot načelu dobročinstva
  - načelo iskrenosti se i danas često dovodi u pitanje
  - načelo povjerenja (čuvanje tajne) u slučajevima spolno prenosivih bolesti, nasuprot načelima dobročinstva i neškodljivosti

- Pristupi pri donošenju etičkih odluka:

1. Iracionalni pristupi (poslušnost, oponašanje, osjećaji, intuicija, navika)

2. Racionalni pristupi su:

- **deontologija** (dobro definirana pravila)

- **konzekvencijalizam** (analiza mogućih posljedica)

- **principalizam** (koristi etičke principe)

- **etika vrlina** (suosjećanje, poštenje, mudrost, predanost – vrline koje pomažu pri donošenju odluka)

- Nijedan od navedenih pristupa nema prednost pred drugima i svi imaju dobre i loše strane.
- Kroz noviji povijesni razvoj civilizacije iskristalizirale su se **tri glavne etičke doktrine** razumijevanje kojih nam pomaže pri donošenju sudova i zauzimanju najprihvatljivijih stavova o određenim zdravstveno-političkim mjerama. To su: **utilitarianizam, liberalizam i komunitarizam.**
- Utilitaristi gledaju rezultate – gdje ljudi završavaju, liberali ljudska prava – gdje ljudi započinju, a komunitaristi oblike ljudi i društava koje želimo stvoriti.

- Struktura bioetičkog postupka

analiza

1. definiranje problema: konkretni problem kao polazište,
2. raščlanjivanje problema na aspekte,
3. raspravljavanje problema po aspektima,
4. traženje/nuđenje rješenja.

- **Dostojanstvo** (latinski *Dignitas*) - izraz koji se rabi na području moral, etike i političkih rasprava; označava **pravo na poštovanje i etički odnos** od rođenja.
- Može se odnositi na živo biće, sustav živih bića, ali i na prirodu ili ljudska djela.
- U novijoj literaturi se govori o dostojanstvu prirode ili čak svih živih bića.
- Pojam ljudskog dostojanstva posebno se odnosi na sve što razlikuje čovjeka od svih ostalih organizama. Ima više dimenzija: filozofske, vjerske, i pravne. Rabi se posebno u području bioetike.

LJUDSKA PRAVA – Ključne vrijednosti

○ **Ljudsko dostojanstvo i jednakost; iz njih proizlaze:**

1. Sloboda: slobodan izbor važan dio ljudskog dostojanstva,
2. Poštovanje drugih: zbog pomanjkanja poštovanja ne uvažava individualnost i osnovno dostojanstvo drugoga,
3. Nediskriminacija: jednakost u ljudskom dostojanstvu znači da ne smijemo cijeniti ljude po nevažnim osobinama,
4. Tolerancija: jer je nedostatak tolerancije pokazatelj nepoštivanja različitosti,
5. Pravda: jer svi ljudi kao pripadnici čovječanstva zaslužuju pravičan i jednak postupak,
6. Odgovornost: jer poštivanje prava drugih uključuje prihvaćanje odgovornosti za svoja djela.

Koja prava imamo?

1. Građanska i politička prava (tzv. prava prve generacije)
  2. Ekonomska, socijalna i kulturna prava (tzv. prava druge generacije)
  3. Sveobuhvatna prava (tzv. prava treće generacije).
- Kada kažemo da neka osoba ima ljudska prava, istodobno kažemo da drugi ljudi imaju ljudsku odgovornost. Svaka osoba ima odgovornost poštivati neotuđivo ljudsko dostojanstvo drugih.

Ključni međunarodni dokumenti

- Instrumente ljudskih prava obično svrstavamo u 3 glave kategorije:
  1. kategorija instrumenata koji se odnose na određena geografska područja (regionalni ili univerzalni instrumenti),
  2. kategorija koja se odnosi na zaštićena prava i
  3. posebna kategorija instrumenata koji se odnose na osobe ili skupine kojima je pružena zaštita.

- Najvažniji globalni instrument ljudskih prava je Opća deklaracija o ljudskim pravima